

POTOMEK I POTOMSTWO ABRAHAMA. KONCEPCJA OSOBOWOŚCI ZBIOROWEJ W UJĘCIU ŚW. PAWŁA W GA 3, 6–29

W Liście do Galatów Paweł porusza niezwykle doniosłe zagadnienie usprawiedliwienia dzięki wierze (dosłownie z *wiary* – ἐκ πίστεως), które H. Langkammer nazywa „uwieńczeniem Pawłowej teologii paschalnej”¹. Zasadnicza teza, której broni Apostoł, wyrażona jest w koncentrycznie rozbudowanym wersecie 2, 16²: *Przeświadczeni, że człowiek osiąga usprawiedliwienie nie dzięki uczynom Prawa (ἐξ ἔργων νόμου), lecz przez wiarę (διὰ πίστεως) w Jezusa Chrystusa, my właśnie uwierzyliśmy (ἐπιστεύσαμεν) w Chrystusa Jezusa, by otrzymać usprawiedliwienie dzięki wierze (ἐκ πίστεως) w Chrystusa, a nie dzięki uczynom Prawa (ἐξ ἔργων νόμου), ponieważ nikt nie osiągnie usprawiedliwienia dzięki uczynom Prawa. W tym zdaniu wielokrotnie złożonym, aż trzy razy zostaje podkreślony prymat wiary w Jezusa Chrystusa nad uczynkami wymaganymi przez Prawo Mojżeszowe.*

Aby przekonać adresatów do przyjęcia przedstawionej tezy, Paweł powołuje się na paradygmat wiary Abrahama. Tekstem wyjściowym, na którym bazuje całe rozumowanie Apostoła, jest wypowiedź Rdz 15, 6 w tłumaczeniu Septuaginty: *Uwierzył Abraham Bogu i zostało mu to policzone za sprawiedliwość (ἐπίστευσεν Ἀβραμ τῷ θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην)*, zacytowana w Ga 3, 6. Rzeczownik δικαιοσύνη (sprawiedliwość) stanowi dla Pawła punkt odniesienia pozwalający na przejście do czasownika *usprawiedliwić* (δικαιῶ), który ma kluczowe znaczenie dla całego rozumowania. W Starym Testamencie Bóg jest przede wszystkim Bogiem Przymierza, który ustanawia swoistą i niepowtarzalną rela-

¹ H. Langkammer, *Apostoł Paweł i jego dzieło*, „Opolska Biblioteka Teologiczna” 46(2001), s. 271.

² Analogiczną tezę formuluje Apostoł w Rz 3, 28.

cję do Izraela oraz relację Izraela do siebie. Bóg pozostaje zawsze wierny tej relacji i na tym właśnie polega Boża sprawiedliwość³. Człowiek powinien *zmieścić się* w tej relacji osobowej, dlatego powinien być *sprawiedliwy*. Usprawiedliwienie w języku biblijnym oznacza zatem przywrócenie człowieka do stanu bycia *sprawiedliwym*, „oznacza przywrócenie bliskiego związku człowieka z Bogiem, utraconego przez grzech”⁴ czyli mówiąc najkrócej i najprościej wyraża się ono w odpuszczeniu grzechów (por. Rz 3, 26) i obdarowaniu łaską. Nie chodzi jednak o jakiś jednorazowy akt łaski ze strony Boga, ale także o pewną utrwaloną postawę człowieka, który zostaje usprawiedliwiony.

Przytoczony wyżej werset Księgi Rodzaju stwierdza, że Abraham został uznany przez Boga za sprawiedliwego jedynie na podstawie wiary. Paweł w swojej skryptyrystycznej argumentacji ogranicza się do zacytowania tylko jednego wersetu, zakładając, że adresaci znają cały kontekst tej wypowiedzi. Aby zrozumieć dalsze rozumowanie Apostoła, trzeba przywołać ten właśnie kontekst i skonkretyzować przedmiot wiary Abrahama. W tym celu należy sięgnąć do wersetu poprzedzającego, gdzie Bóg zwraca się do bardzo podeszłego wiekiem Abrahama, nie mającego żadnej nadziei na syna, który byłby jego dziedzicem: *Spójrz na niebo i policz gwiazdy, jeśli zdołasz to uczynić; potem dodał: Tak liczne będzie twoje potomstwo* (Rdz 15, 5). Dopiero sięgnięcie do tej wypowiedzi uświadamia nam, że chodzi o obietnicę, jaką otrzymał Abraham ze strony Boga; przedmiotem tej obietnicy, a zarazem i przedmiotem wiary jest posiadanie potomstwa. Po naświetleniu punktu wyjścia do dalszych rozważań przejdźmy do samej argumentacji Apostoła.

1. Paganie jako potomstwo Abrahama (Ga 3, 6–14)

Fragment Ga 3, 6–14, którym się teraz zajmiemy, ma charakter midraszu do Księgi Rodzaju⁵. W pierwszej jego części (w. 7–9) Apostoł koncentruje swoje wywody wokół tematu potomstwa, który zawarty jest *implicite* w cytacie Rdz 15, 6: *Uwierzył Abraham Bogu i zostało mu to policzone za sprawiedliwość*. Jak to stwierdziliśmy, przedmiotem wiary Abrahama jest obietnica potomstwa. Zresztą tę myśl Paweł precyzuje za pomocą drugiego, uzupełniającego cytatu: *W tobie będą błogosławione wszystkie narody* (w. 8c; por. Rdz 12, 3 – wg LXX), który przynajmniej sugeruje posiadanie liczego potomstwa. Cytując jednak Księgę Rodzaju, Apostoł w miejsce wyrażenia αἱ φυλαὶ τῆς γῆς (narody ziemi) wstawia τὰ ἔθνη (termin techniczny na określenie narodów pogańskich). Czyni to zaś

³ H. Langkammer, *Apostoł Paweł*, s. 272.

⁴ Tenże, *Słownik biblijny*, wyd. 3, Katowice 1989, s. 158.

⁵ Por. A. Pitta, *Disposizione e messaggio della Lettera ai Galati. Analisi retorico-letteraria*, „Analecta Biblica” 131(1992), s. 104n.

dlatego, ponieważ chodzi mu przede wszystkim o uzasadnienie, że błogosławieństwo Abrahama rozciąga się także na pogan. Niektórzy egzegeci uważają, że w Ga 3,8 mamy do czynienia z kumulacją dwóch cytatów: Rdz 12, 3 i Rdz 18, 18, skoro w tym drugim wersecie występuje właśnie termin τὰ ἔθνη⁶. Jednak nie wydaje się przekonujące, aby Apostoł chciał tutaj skorzystać z tekstu Rdz 18, 18, z tej prostej przyczyny, że ten drugi tekst chronologicznie występuje po nakazie obrzezania, w konsekwencji którego każdy mężczyzna nieobrzezany zostaje wykluczony z przymierza (por. Rdz 17, 9–14). W takim kontekście powoływanie się na Rdz 18,18 nie wzmocniłoby, lecz wręcz osłabiło tezę, którą Paweł chce udowodnić⁷.

Zestawiając dwa przytoczone wcześniej cytaty (Rdz 12, 3 i 15, 6), z zastosowaniem rabinicznej zasady *Binyān 'ab mišnē k'tūbīm*⁸, Paweł twierdzi, że skoro poganie (τὰ ἔθνη) mają udział w błogosławieństwie, czyli dziedzictwie Abrahama, to należą do jego potomstwa, jeżeli tylko uwierzą na wzór Abrahama, gdyż Abraham otrzymał błogosławieństwo nie na skutek uczynków, lecz wiary: *Zrozumieście zatem, że ci, którzy polegają na wierze* (dosł. *ci z wiary* – οἱ ἐκ πίστεως) *ci są synami Abrahama* (Ga 3, 7). Jeszcze mocniej ta myśl wybrzmi później w Liście do Rzymian, gdzie Paweł napisze: *Temu, który nie wykonuje pracy, a wierzy w Tego, co usprawiedliwia grzesznika, wiarę jego liczy się za tytuł do usprawiedliwienia...* (Rz 4, 4).

Należy jednak zauważyć, że w Ga 3, 7 nie występuje termin *potomstwo* (τὸ σπέρμα), którego użyje Apostoł później, w 3, 16, lecz *synowie Abrahama*. W tym miejscu Paweł świadomie unika tego terminu, ponieważ, jak to za chwilę skonstatujemy, zarezerwował sobie to określenie dla jednego jedyne go potomka (Ga 3, 16), którym jest Chrystus. Żydzi często określali Abrahama ojcem⁹. Każdy Żyd z dumą nazywał się *synem Abrahama*. Jednakże idea synostwa w rozumieniu żydowskim bazowała na fakcie wypełniania przepisów Prawa za przykładem Abrahama¹⁰. Tę właśnie zasadę, na której opierali się Żydzi, przytoczy Paweł w dalszej części polemiki: *Kto wypełnia przepisy, dzięki nim żyć będzie* (Ga 3, 12; por. Kpł 18, 5), wspomni ją jednak po to, aby się z nią ostatecznie rozprawić.

W drugiej części midraszu Paweł udowadnia, że wspomnianej wyżej zasady nie potwierdza życie, ponieważ Pismo stwierdza: *Przeklęty, kto nie wypełnia wy-*

⁶ Por. F. Mussner, *Der Galaterbrief*, Freiburg-Basel-Wien 1981⁴, s. 220.

⁷ Por. A. Pitta, *Disposizione e messaggio*, s. 106.

⁸ Polega ona na wyprowadzeniu wniosków z dwóch fragmentów w Piśmie. Jest to jedna z siedmiu reguł Hillela. Por. S. Mędała, *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*, Kraków 1994, s. 354n.

⁹ Jak chociażby w polemice z Jezusem wg J 8, 39nn.

¹⁰ Por. H. Langkammer, *List do Galatów [w:] Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Seria: Biblia Lubelska*, Lublin 1999, s. 54.

trwale wszystkiego, co jest napisane (πᾶσιν τοῖς γεγραμμένοις) w Księdze Prawa (Ga 3, 10). Przytoczony tekst jest niedokładnym cytatem Pwt 27, 26 w wersji Septuaginty, jednak najważniejsze dla Apostoła jest słowo πᾶσιν („wszystkiego”), które występuje w greckim tekście Pwt (ἐν πᾶσιν τοῖς λόγοις τοῦ νόμου τούτου). Słowo πᾶσιν jest tu niezmiernie ważne, ponieważ Paweł uważa i pragnie to udowodnić, że nikt nie jest w stanie wypełnić wszystkich przepisów Prawa. Ta myśl ukryta jest *implicite* w w. 11a – w Prawie nikt nie osiąga usprawiedliwienia przed Bogiem – niemniej Apostoł już o wiele wcześniej w Ga 2, 16 – dał temu wyraz, przytaczając Ps 142, 2 (LXX): *Nikt żyjący nie zostanie usprawiedliwiony* (οὐ δικάιωθήσεται).

Apostołowi zależy głównie na tym, aby jego wywody doprowadziły ostatecznie do osoby Jezusa Chrystusa, bez którego nie może być usprawiedliwienia, jak to już wcześniej zapowiedział w Ga 2, 16. Temu celowi służy zastosowanie rabinicznej reguły *g.‘zerâh dâwâh*, która polega na wnioskowaniu z dwóch miejsc Pisma, zawierających to samo wyrażenie¹¹. Apostoł wykorzystuje termin *przeklęty* (ἐπικατάρατος), który znajduje się również w Pwt 21, 23, chociaż w innej postaci, jako *participium perfecti*: κεκατηραμένος. Tekst ten wg Biblii Greckiej brzmi: *Przeklęty przez Boga każdy wiszący na drzewie* (κεκατηραμένος ὑπὸ θεοῦ πᾶς κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου). Natomiast zamieniając ἐπικατάρατος na κεκατηραμένος oraz opuszczając ὑπὸ θεοῦ, ponieważ jest nie do pomyślenia, aby Chrystus był przeklęty przez Boga, Paweł stawia przed oczami adresatów postać Jezusa ukrzyżowanego – *zawieszono go na drzewie*. Określenie to w języku potocznym w czasach rzymskich odnosiło się do człowieka skazanego na śmierć przez ukrzyżowanie. We wczesnym Kościele funkcjonowało określenie człowieka przybitego do krzyża: *powieszony na drzewie* (Dz 10, 39; por. 1P 2, 24) i to właśnie skojarzenie leży u podstaw szokującego określenia Chrystusa ukrzyżowanego jako *przekleństwa* (κατάρα), które oznacza po prostu człowieka na krzyżu. Werset ten należy interpretować w połączeniu z 2, 19, gdzie jest mowa o roli Prawa w związku z wyrokiem śmierci na Jezusa. Został ukrzyżowany *przez Prawo* (czyli na podstawie Prawa, w wyniku zastosowania Prawa) – i w ten sposób stał się *ucieleśnieniem* ciężącego na nas przekleństwa.

Pierwsza część midraszu (6–9) kończy się konkluzją, że to wiara, a nie uczynki, daje udział w błogosławieństwie Abrahama, czyli czyni *synów Abrahama*. Tylko ci z wiary (οἱ ἐκ πίστεως) podlegają Bożej obietnicy. W drugiej części (10–13) Apostoł wskazuje, że błogosławieństwo – jako antyteza przekleństwa – jest wynikiem *wykupienia* przez Chrystusa. Tak więc *synami Abrahama* poganie mogą stać się tylko w *Jezusie Chrystusie*. Przechodząc od w. 9 do 14 zauważymy typolo-

¹¹ Dosł. „jednakowa decyzja”. Por. S. Mędala, *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*, s. 354.

giczne rozumienie przez Pawła obietnicy danej Abrahamowi. Błogosławieństwo w Abrahamie (w. 8b: ἐν σοὶ) stało się błogosławieństwem w Chrystusie (w. 14). „Znaczy to, że obietnica dana Abrahamowi doznała swojej realizacji i swojego dopełnienia w Chrystusie”¹². W tym momencie następuje także transpozycja obietnicy – okazuje się nią być Duch Święty. Nie jest to temat zupełnie nowy, ponieważ o Duchu Świętym, którego otrzymali Galaci, wspominał już Apostoł wcześniej – w 3, 2.5 – a fakt otrzymania Ducha miał miejsce także w następstwie wiary, jednak w 3, 14 konkluzja mówiąca o obiecany Duchu pojawia się dosyć nieoczekiwanie.

Ci, którzy uwierzyli Bożej obietnicy, i to przede wszystkim poganie (τὰ ἔθνη) – w wyniku tej właśnie wiary – są dziećmi Abrahama i otrzymują jako dziedzictwo Ducha Świętego.

2. Potomek Abrahama *par excellence* – Chrystus (Ga 3, 15–22)

Paweł spostrzegł się, że z komentowanego przez siebie tekstu wyprowadził zbyt daleko idące wnioski, dlatego w następnej części swoich wywodów wraca do 12 rozdziału Księgi Rodzaju, tym razem koncentrując się na wersecie 7: *Twojemu potomstwu oddaję właśnie tę ziemię* (τῷ σπέρματι σου δώσω τὴν γῆν ταύτην). Ziemię, o której mówi Rdz 12, 7, Paweł ukazuje jako przedmiot obietnicy (ἐπαγγελία). Obietnica jest wszakże związana z testamentem (διαθήκη). Określenie to pojawia się już w w. 15, przywołując porównanie relacji między Bogiem a Abrahamem do stosunków między ludźmi. Termin διαθήκη, który w Biblii Greckiej zazwyczaj jest odpowiednikiem hebr. *brît*, tutaj nie powinien być tłumaczony przez *przymierze*¹³, ponieważ *obietnica*, z którą Apostoł łączy διαθήκη (3, 16), została dana przed Prawem (por. 3, 17), a Prawo dla Żydów było związane ściśle z Przymierzem. Ponieważ obietnica została dana bezpośrednio przez Boga, nie może zostać odwołana – jest to zasada obowiązująca w całej Biblii. Może ją zmienić czy też odwołać jedynie sam Bóg. Bóg jednak obietnicy nie odwołał. Dodatkowym argumentem za wyższością obietnicy nad Prawem, który Apostoł wysunie w dalszej części wywodu, będzie stwierdzenie niższej rangi Prawa, ponieważ ono *przekazane zostało przez aniołów* (w. 19c)¹⁴. Co więcej, Prawo wcale nie sprzeciwia się obietnicy (w. 21). Należy stąd wyciągnąć wniosek, że obietnica dana Abrahamowi nadal obowiązuje.

¹² H. Langkammer, *List do Galatów*, s. 57.

¹³ Tak tłumaczy np. E.D.W. Burton, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*, Edinburgh 1980, s. 179. Więcej na ten temat R.Y.K. Fung, *The Epistle to the Galatians*, Grand Rapids 1988, s. 154n.

¹⁴ Było to dość powszechne przekonanie tradycji żydowskiej. Por. *Jub.* 1, 27; 2, 1.26, także Józef Flawiusz w *Antiquitates* 15,5,3. Por. Dz 7, 38.53; Hbr 2, 2.

Kto jest jednak adresatem obietnicy poza samym Abrahamem? Pismo mówi, że *potomstwo*. Potomstwo jako rzeczownik kolektywny normalnie kojarzy się z wielością potomków. Apostoł zauważając fakt, że grecki rzeczownik τὸ σπέρμα, podobnie jak jego odpowiednik w języku hebrajskim *zera'*, może mieć znaczenie zarówno kolektywne, jak i indywidualne¹⁵, konstruuje chrześcijański *peszer*, w którym subtelnie przechodzi od znaczenia kolektywnego do indywidualnego, odnosząc termin wprost do Chrystusa¹⁶. Można zatem powiedzieć, że Paweł nadaje wypowiedzi z Rdz 12, 7 interpretację mesjańską. Taka interpretacja nie wynika z egzegezy tekstu Rdz, lecz z Pawłowego spojrzenia na cały Stary Testament w świetle wydarzenia Chrystusa¹⁷. Trzeba mieć świadomość, czytając tekst Pawłowy, że Apostoł zawsze traktuje Stary Testament w kluczu chrystologicznym. Dlatego również tekst, który rozważamy, trzeba traktować z punktu widzenia już wypełnionego prorocтва w osobie Chrystusa¹⁸. Jeżeli więc Chrystus jest jedynym potomkiem Abrahama, któremu dano obietnicę (Ga 3, 16), to również ta obietnica musi zostać przetransponowana chrystologicznie. Ta transpozycja była zastosowana już wcześniej (3, 14), a jest nią Duch Święty (ἐπαγγελία τοῦ πνεύματος). Szokujące nieco z logicznego punktu widzenia stwierdzenie, że Pismo wskazuje na jednego (ἐφ' ἑνός) potomka, którym jest Chrystus, modyfikuje wcześniejsza konkluzja, mówiąca, że *błogosławieństwo Abrahama stało się w Chrystusie Jezusie udziałem pogan i przez wiarę otrzymaliśmy obietnicę Ducha (3, 14)*.

Paweł pragnie zatem przekonać Galatów, że jedynym adresatem obietnicy-testamentu danej Abrahamowi jest Chrystus i dlatego ta obietnica może się spełnić dopiero w *Chrystusie Jezusie*, a w konsekwencji również w tych, którzy na podstawie wiary (ἐκ πίστεως) są w *Chrystusie*.

3. Potomstwo – jako kategoria osobowości zbiorowej

Rabinowi Szawłowi z Tarsu z pewnością nieobca była kategoria biblijna, którą kilkanaście wieków później W. H. Robinson nazwał „osobowością zbiorową”¹⁹. Polega ona na tym, że w mentalności narodów Bliskiego Wschodu „losy potomków przypisywano równocześnie ich przodkom i odwrotnie – całej grupie wypro-

¹⁵ W znaczeniu indywidualnym *zera'* oznacza m.in. Seta, syna Adama (Rdz 4, 25) Izaaka i Izmaela, synów Abrahama (Rdz 21, 12n) czy Salomona, syna Dawida (2Sm 7, 12–14). Por. F.F. Bruce, *Commentary on Galatians*, Grand Rapids 1982, s. 172n.

¹⁶ Por. A. Pitta, *Disposizione e messaggio*, s. 111.

¹⁷ Por. R.Y.K. Fung, *The Epistle to the Galatians*, s. 155.

¹⁸ Tamże, s. 156; por. B.M. Newman, *Translating 'Seed' in Galatians 3:16.19*. *The Bible Translator* 35(1984), ss. 334–337.

¹⁹ Por. *The Hebrew Conception of Corporate Personality*, ZAW 66(1936), ss. 49–61. Na ten temat także J.St. Synowiec, *Gatunki literackie w Starym Testamencie*, Kraków 2003, s. 130n.

wadzonej lub wywodzącej się rzeczywiście od jakiegoś przodka przypisywano jego postawy i przygody”²⁰. Przyjmując taki sposób myślenia o losach potomków Abrahama można widzieć w Chrystusie tego, który będąc jedynym potomkiem, otrzymującym obietnicę (Ga 3, 16), jest zarazem tym, który udziela przywileju bycia potomstwem Abrahama tym wszystkim, którzy są z Nim złączeni nie przez więzy krwi, lecz przez wiarę: ponieważ przez wiarę (3, 26: διὰ τῆς πίστεως) *nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma już mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie* (3, 28: εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ). Kimś jednym – czyli *potomstwem* (potomkiem) *Abrahama i dziedzicami zgodnie z obietnicą* (3, 29).

Nasz udział w obietnicach danych Abrahamowi wynika stąd, że przez wiarę należymy do Chrystusa (dosł. *jesteśmy Chrystusa* – 3, 29), a obietnicą w tej nowej przetransponowanej już rzeczywistości jest Duch Święty – jest On darem dla Chrystusa, a w *Chrystusie przez wiarę* dla wszystkich, którzy wierzą (3, 14). Logika św. Pawła opiera się zatem na przekonaniu, że pomiędzy *potomkiem*, którym jest Chrystus a *potomstwem*, którym są wierzący (*ci z wiary* – οἱ ἐκ πίστεως – 3, 7) istnieje bardzo głęboka więź przynależności, niemal tożsamości, którą w 3, 27 opisuje dwoma metaforami: *zanurzenie*²¹ oraz przyobleczenie Chrystusa.

Wróćmy jeszcze do początków naszego tekstu. Kiedy Paweł mówi o wierze Abrahama, nazywa jego naśladowców *synami Abrahama* (3, 7) *dzięki wierze* (3, 9), natomiast Chrystusa nazywa potomkiem (3, 16), a nie synem Abrahama. Ta różnica wynika stąd, że Chrystus nie jest tym, który wierzy, ale tym, który otrzymał obietnicę. Kiedy Apostoł przechodzi do określenia *potomstwo Abrahama* w odniesieniu do wierzących (3, 28), także to określenie wiąże z udziałem w obietnicy. Natomiast określenie *potomstwo* (σπέρμα) w odniesieniu do Chrystusa jak i do wierzących wynika ze związku pomiędzy wierzącymi a Chrystusem, zaś przyczyną i gwarantem tego związku jest właśnie wiara. Wiara chrześcijan nie jest tą samą wiarą, jaką miał Abraham. Gdyby to była ta sama wiara, byłibyśmy tylko *synami Abrahama*, natomiast w *Chrystusie* jesteśmy jego potomstwem. To niezwykle subtelne rozróżnienie wskazuje, że Paweł chce skoncentrować uwagę adresatów na Chrystusie, który jest kresem Prawa (por. Rz 10, 4). W rzeczywistości tych, którzy są *potomstwem w potomku, zanurzeni w Chrystusie* i w Niego *przyobleczeni*, Paweł nazywa nie *synami Abrahama*, ale *synami Boga* (3, 26: υἱοὶ θεοῦ). Ten temat Paweł rozwija w następnym rozdziale, ale to już nie jest przedmiotem naszych rozważań.

²⁰ Por. J.St. Synowiec, *Patriarchowie Izraela i ich religia*, Kraków 1995, s. 87.

²¹ W tym miejscu uważam, że czasownik βαπτίζω należy traktować etymologicznie, co nie wyklucza wcale nawiązań do chrztu.

4. Konkluzja

Św. Paweł w swojej argumentacji, deprecjonującej rolę Prawa w procesie usprawiedliwienia człowieka, stawia na pierwszym miejscu wiarę, eksponując postać Abrahama jako jej ojca. Jednak w 3, 23 mówi o *nadejściu wiary* jako o nowym etapie historii zbawienia, kiedy Prawo traci swoje znaczenie. W tym momencie jest ewidentne, że chodzi o wiarę w Jezusa Chrystusa, która nadaje wierzącemu nowy status: *synów Boga*. Istotną nowością, jaką chce zaakcentować Apostoł, jest to, że teraz, *po nadejściu wiary* (3, 25), dziedzicami obietnicy danej Abrahamowi, czyli prawdziwym potomstwem Abrahama są tylko ci, co przez wiarę w Chrystusa należą do Niego. A zatem tylko ci, co są *zanurzeni w Chrystusie* czyli w jedynym Potomku, w którym spełniają się obietnice, są prawdziwym potomstwem Abrahama. Z wywodów Apostoła wynika, że wierzący są synami Boga i potomstwem Abrahama. Są synami Bożymi przez wiarę, która włącza ich w Chrystusa²², Syna Bożego, ale równocześnie są potomstwem Abrahama, na mocy wiary, która sprawia, że są kimś jednym w Chrystusie (3, 28), który jest prawdziwym potomkiem Abrahama. W ten sposób *Potomek* jak i *potomstwo* uczestniczą w wypełnieniu się obietnic, które jednak doznają transpozycji – są nimi Duch Święty (3, 14) i usprawiedliwienie (3, 24). Jednak i tu następuje rozróżnienie: Duch Święty jest darem dla *Potomka*, ale usprawiedliwienie dotyczy *potomstwa*, do którego przynależymy przez wiarę.

Summary

*Offering and Descendants of Abraham.
The Concept of Corporate Personality
in Context of St. Paul's Letter to the Galatians 3:6–29*

The subject of this article is the interpretation of text from Genesis 12:7 in the context of St. Paul's argument about justification by faith per Galatians 3:6–29. In the initial fragment (6–9) Paul compares the example of Abraham that justification is the result of his faith (9). He proceeds then to show helplessness of the Law in reference to justification (10–14). In place of the Law comes Christ, who frees from the curse of the Law (13–14). Paul then states that justification has close relation with the promise given by God to Abraham, before the chosen nation received the Mosaic Law (17). This promise (Genesis 12:7) relates to the descendants of Abraham. Paul however is trying to prove that no one can belong to the “descendants of Abraham” outside of Christ. To this goal he uses a Greek

²² „by faith they have been incorporated into Christ” – pisze R. Y. K. Fung, *Galatians*, s. 177.

Potomek i potomstwo Abrahama. Koncepcja osobowości zbiorowej...

term “sperma”, which is similar to the Hebrew prototype “zera” comes in the singular form to describe plurality. The Apostle understands this term in its singular meaning and relates it to Christ. In this way, the promise given to Abraham can be realized only in Christ and the faith of Abraham becomes a prototype of the faith in Christ (22).

The final conclusion of the Apostle is such: to belong to the descendants of Abraham, one has to believe in Christ and become one with Him (28). This way we receive the promised inheritance who is the Holy Spirit (14) and we are not subject to the Law (25) but we are children of God (26). In this fashion we become the descendants (inheritance) of Abraham through faith thanks to the only Offspring.